

UWAGI NA MARGINESIE KSIĄŻKI
JANA JODŁOWSKIEGO
ZASADA PRAWDY MATERIALNEJ
W POSTĘPOWANIU KARNYM.
ANALIZA W PERSPEKTYWIE FUNKCJI
PRAWA KARNEGO
(WOLTERS KLUWER 2015, ss. 465*)

BARBARA JANUSZ-POHL

I. Refleksja dotycząca systemu zasad prawa karnego procesowego niezależnie od momentu rozwojowego doktryny stanowi kwestię fundamentalną, snuta jest zarówno w ramach nurtu samodzielnego, dedykowanego wybranej zasadzie procesowej (czy wybranemu zespołowi zasad), jak i w odniesieniu do szczegółowych problemów prawa procesowego, czy instytucji procesowych. Nic więc dziwnego, że poszczególnym zasadom procesowym poświęcono wiele opracowań artykułowych i monograficznych. Pomimo tego, iż istotna ich część dotyczy również zasady prawdy, z wielkim żalem stwierdzić należy, iż dotychczas – pomimo niekwestionowanej, wielopłaszczyznowej atrakcyjności problematyki dotyczącej zasady prawdy, której analiza pozwoliłaby

* Należy zwrócić uwagę, iż niniejszy szkic zawiera refleksje odnoszące się do monografii, która ukazała się w 2015 r., refleksje te osadzone są więc w ramach stanu prawnego obowiązującego od 1 lipca 2015 r. (który był bazowym stanem prawnym tej monografii). Kluczowa w ramach niniejszej analizy jednostka redakcyjna Kodeksu postępowania karnego, a więc art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., określająca dyrektywę trafnej reakcji karnej, została jednak zmodyfikowana na mocy noweli z 11 marca 2016 r., obowiązującej od 15 kwietnia 2016 r. (Dz.U. 2016, poz. 437). Powoduje to, iż niektóre ze sformułowanych tu uwag mają znaczenie jedynie dla oceny tez zawartych w pracy Jana Jodłowskiego, w tym bowiem zakresie zostały dokonane już stosowne zmiany legislacyjne. Przedstawiona analizy wskazuje jednak na sposób dekodowania zasady prawdy (materialnej) w ujęciu dyrektywalnym, co niezależnie od obowiązującego stanu prawnego pozwala na postawienie hipotezy o ścisłym, niemal organicznym, zespoleniu zasady prawdy i dyrektywy trafnej reakcji karnej.

w doskonały wręcz sposób zrealizować postulat integracji zewnętrznej w badaniach naukowych¹ – przez długi czas nie powstało tak zorientowane opracowanie monograficzne. Pewne przełamanie tej tendencji zauważyć można w ostatnim czasie, poza opracowaniami artykułowymi, powstały bowiem także publikacje zdecydowanie obszerniejsze poświęcone właśnie karnoprocesowej zasadzie prawdy². W tę nową tendencję wpisuje się także monografia Jana Jodłowskiego. Zrazu wręcz nieodparcie nasuwają się pytania o przyczynę takiego stanu rzeczy. Dlaczego właśnie teraz doktryna zdecydowała się na wzmocnienie ogólnej – podbudowanej filozoficznie i teoretycznoprawnie, holistycznej – zespołowej i indywidualnej refleksji nad zasadą prawdy? Czy odpowiedzi szukać należy poprzez odwołanie się do zaawansowanego momentu

¹ Zob. Z. Ziemiński, *Metodologiczne zagadnienia prawoznawstwa*, Warszawa 1974, s. 271–274.

² Zob. zwłaszcza: P. Hofmański, *Prawda materialna w kontrydiktoryjnym procesie karnym?* [w:] Księga pamiątkowa ku czci Dr Ewy Weigend, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, t. XV, s. 160 i n.; P. Kardas, *Zasada prawdy materialnej a kontrydiktoryjność postępowania dowodowego. Przeciwstawne czy komplementarne zasady procesu?* [w:] J. Giezek, A. Malicki (red.), *Adwokatura jako uczestnik procesu legislacyjnego*, Warszawa 2012; s. 85 i n.; J. Majewski, *Uwagi o przewidywanym wpływie projektowanych zmian w przepisach o postępowaniu jurysdykcyjnym na możliwość realizacji zasady prawdy materialnej*, [w:] J. Giezek, A. Malicki (red.), *Adwokatura jako uczestnik procesu legislacyjnego*, Warszawa 2012, s. 101; J. Jodłowski, *Wpływ ograniczenia inicjatywy dowodowej sądu na realizację zasady prawdy materialnej w postępowaniu karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2012, nr 2, s. 159 i n.; J. Skorupka, *Zasada prawdy materialnej w projekcie noweli kodeksu postępowania karnego opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] P. Kardas, W. Wróbel, T. Sroka, *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, Warszawa 2012, s. 1803 i n.; W. Płóciennik, *Zasada prawdy materialnej de lege lata i de lege ferenda*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 86 i n.; S. Zabłocki, *Nowe mechanizmy docierania do prawdy materialnej zawarte w projekcie zmian Kodeksu postępowania karnego, opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 97 i n.; A. Tomczyk, *Zasada prawdy materialnej w obowiązującym Kodeksie postępowania karnego oraz w świetle propozycji nowelizacji Komisji Kodyfikacyjnej i jej znaczenie dla dokonywania wykładni*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012, s. 93 i n.; Ł. Chojniak, *O zasadzie prawdy materialnej w procesie karnym w świetle Konstytucji*, „Państwo i Prawo” 2013, z. 9. Na szczególną uwagę zasługują artykuły zawarte w opracowaniu pod redakcją naukową J. Skorupki i K. Kremens pt. *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013 m.in.: J. Zajadło, *Teoretyczno- i filozoficzno-prawne pojęcie prawdy*; P. Wiliński, *Konstytucyjne podstawy zasady prawdy materialnej pomiędzy karnoprocesowymi a konstytucyjnymi koncepcjami ujęcia prawdy*; P. Hofmański, *Zasada prawdy w postulowanym modelu procesu karnego*; W. Jasiński, *Model procesu karnego a efektywność dochodzenia do prawdy – uwagi na tle projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego*; S. Steinborn, *Aksjologiczne uwarunkowania ograniczeń w dochodzeniu do prawdy materialnej w procesie karnym*; E. Kowalewska-Borys, *Aksjologiczne znaczenie prawdy materialnej w polskim modelu procesu karnego*; W. Gontarski, *Prawda w postępowaniu karnym*. Zob. także materiały opublikowane w „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014 nr 73, m.in.: P. Łukowski, *Doctrina multiplex, veritas una*; Ł. Łukowski, P. Żukowski, *Zasady tzw. „prawdy materialnej” i „Prawdy formalnej”. Analiza logiczno-filozoficzna i przeglądowa*; J. Jaśkiewicz, *Prawda jako przypadek praktyki. Uwagi na marginesie zasady prawdy obiektywnej*; J. Izdorczyk, *Prawda w procesie karnym*; J. Jankowski, *Dążenie do poznania prawdy w procesie cywilnym*; M. Krok, *Realizacja zasady prawdy w postępowaniu cywilnym, a ciężar dowodu i ciężar argumentacji*; P. Przygucki, *Prawda materialna w procesie karnym w perspektywie projektowanych zmian k.p.k.* Doktrynalną refleksję odnośnie zasady prawdy wzbogaca obszerny fragment autorstwa Stanisława Waltośa w tomie II Systemu Prawa Karnego Procesowego – S. Waltoś, *Zasada prawdy materialnej*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady Procesu Karnego. System Prawa Karnego Procesowego*, tom II, cz. 1, Warszawa 2014, s. 269.

rozwojowego piśmiennictwa w znaczeniu apragmatycznym (w ramach którego punktem wyjścia byłaby myśl: <dopiero teraz jesteśmy gotowi, dopiero teraz wykształcono właściwe instrumenty badawcze>) czy też raczej pragmatycznym (tu zaś punktem wyjściowym byłoby przeświadczenie o instrumentalnej konieczności podjęcia badań). Nieco przekornie nasuwa się jeszcze jedno pytanie, a mianowicie czy zainteresowanie procesualistyki karnej zasadą prawdy materialnej nie jest związane z jej zmierzchem, a niedeklarowanym wprost motywem pogłębionej refleksji nad zasadą prawdy materialnej jest nieco zawołowana zmiana jej paradygmatu³. Niezależnie jednak od odpowiedzi na postawione pytania, które pozostają w korespondencji z uwagami dotyczącymi recenzowanej monografii, uznać należy niewątpliwie, że wzbogacenie piśmiennictwa karnistycznego o publikację Jana Jodłowskiego, już choćby z uwagi na wybór tematu badań, przyjąć należy entuzjastycznie.

II. Początkowi lektury w większym niż zazwyczaj stopniu towarzyszy oczekiwanie, co do proponowanego przez autora zakresu analizy. Pomimo bowiem tego, iż tytuł monografii anonuje, iż analiza przeprowadzona została z perspektywy funkcji prawa karnego, w żadnym razie nie przesądza to jeszcze o sposobie ujęcia zasady prawdy (materialnej) i wyborze metod badawczych. Przyjęta optyka wyeksponowana została już we wprowadzeniu, w którym autor deklaruje: „[...] za podstawowe problemy badawcze uznano: określenie definicji zasady prawdy materialnej, wskazanie miejsca i roli jaką odgrywa ona na gruncie procesu karnego, ustalenie źródeł i zakresu jej obowiązywania oraz możliwości jej ograniczenia”⁴. Precyzuje ponadto, iż: „Niniejsza praca nie stanowi monograficznego ujęcia zasady prawdy materialnej. Dokonanie bowiem kompleksowej analizy tej problematyki w ramach jednego opracowania, z uwagi na jej wielowątkowość, byłoby zadaniem niezwykle trudnym”⁵. Zastrzeżenie to wydaje się racjonalne, zważywszy jednak na fakt, iż w doktrynie dotychczas nie powstało opracowanie monograficzne obejmujące kompleksowo ujętą zasadę prawdy w odniesieniu do prawa karnego procesowego, swoiste okrojenie rozważań ogólnych może rodzić pewne komplikacje, co potwierdza lektura całej pracy. Wskutek fragmentarycznego obrazu zasady prawdy materialnej (a ściślej pominięcia pełniejszego naświetlenia jej ujęcia dyrektywalnego), jakie przedstawił Jan Jodłowski – w swych rozważań niejako *a priori* przyjmując koncepcję zasad i reguł prawnych R. Alexy’ego (tj. ujmując zasadę prawdy materialne li tylko jako dyrektywę optymalizacyjną)⁶ – autor ten przyjął

³ J. Skorupka, *Paradygmat współczesnego procesu karnego – próba ujęcia* [w:] J. Skorupka, I. Hayduk-Hwarylak, *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego. Z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2010, s. 33; M. Rzewnicka Rogacka, *Wokół dogmatów współczesnego postępowania karnego. Próba ich zdefiniowania* [w:] J. Skorupka, I. Hayduk-Hwarylak, *Współczesne tendencje...*, *op. cit.*, s. 45–49.

⁴ J. Jodłowski, *op. cit.*, s. 17.

⁵ *Ibidem*, s. 18.

⁶ W tym miejscu jedynie sygnalizacyjnie wskazać należy, iż wykorzystanie koncepcji R. Alexy’ego jest stosunkowo częste w procesualistyce – zob. np. S. Waltoś, P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013, s. 209; W najnowszych opracowaniach A. Tęcza-Paciorek, *Zasad domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012, s. 29 i n.; zob. także uwagi M. Zielińskiego i O. Boguckiego, *Koncepcja zasad i reguł prawnych R. Alexy’ego jako koncepcja nieadekwatna do polskiej kultury prawnej*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu...*, *op. cit.*, s. 68 i n., a zwłaszcza s. 70 oraz por. M. Kordela, *Możliwość konstruowania ogólnej teorii zasad prawa. Uwagi*

założenie o obowiązywaniu zasady prawdy materialnej w procesie karnym (co przy ujęciu dyrektywalnym nie jawi się już jako oczywiste). Wydaje się, iż wskazana teza w konsekwencji prowadzi do dość tendencyjnego ukierunkowania, *nota bene*, bardzo interesujących i twórczych ustaleń. Już w ramach uwag wstępnych podkreślić zatem należy, iż sądząc po przenikliwości spostrzeżeń Jana Jodłowskiego i dojrzałej narracji, z pewnością uzupełnienie ogólnej refleksji dotyczącej zasady prawdy o pogłębioną analizę teoretycznoprawną co do jej ujęcia dyrektywalnego⁷ przyniosłoby wspaniałe rezultaty.

Rozprawa składa się z pięciu rozdziałów.

W rozdziale pierwszym wskazane zostały ustalenia terminologiczne i założenia teoretyczne. Co istotne – wbrew postawionemu zarzutowi o nie dość refleksyjnym potraktowaniu zasady prawdy w ujęciu dyrektywalnym – rozdział ten jest bardzo obszerny, zawiera blisko 100 stron (od s. 19-102), jednak ponad połowa rozważań dotyczy (od s. 69-102) relacji zasady prawdy materialnej bądź to innych zasad procesowych, bądź instytucji procesowych.

Rozdział drugi stanowi trzon rozważań ściśle związanych z polskim prawem karnym procesowym. Mieści on zarówno zarys historycznego ujęcia tytułowej zasady, jej źródeł w Kodeksie postępowania karnego z 1997 r., precyzację co do zakresu jej obowiązywania w kontekście negatywnym (ograniczenia zasady prawdy materialnej), jak i rozważania dotyczące miejsca zasady prawdy materialnej w ujęciu hierarchicznego zestawienia zasad procesowych, ze szczególnym wyeksponowaniem zakorzenienia zasady prawdy materialnej w Konstytucji RP (w odniesieniu do jej art. 45 ust. 1, 2, 42, 175)⁸. Dodajmy, iż struktura analizy zawarta w rozdziale drugim co do swej istoty utrzymana jest w nurcie dyrektywalnego ujęcia zasad. Autor <z założenia>, którego jednak nie werbalizuje (a świadczy o nim raczej struktura wywodu), poszukuje źródeł

do koncepcji Roberta Alexy'ego, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 2, s. 11 i n.; M. Korycka, *Teoria zasad prawnych Roberta Alexy'ego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2010, nr 1, s. 48 n. Teza o optymalizacji zasad procesowych wpisuje się bowiem dość dobrze w ugruntowane w procesualistycie tzw. opisowe ujęcie zasad prawa (na temat ujęcia opisowego – zob. S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974, s. 28 i n.; *idem*, „Zasady prawa” w perspektywie teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1974, z. 2, s. 1 i n.; M. Kordela, *Zasady prawa w ujęciu opisowym. Próba reinterpretacji*, [w:] S. Czepita, A. Choduń, *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*, Szczecin 2010, s. 439 i n.

⁷ Już w tym miejscu wskazać należy, iż autor pominął badania w zakresie dyrektywalnego ujęcia zasad procesowych, o czym świadczy brak rozeznania w stanie literatury teoretycznoprawnej w tym zakresie. J. Jodłowski wspominając o ujęciu opisowym i dyrektywalnym zasad wskazuje, iż: „Czytelnikowi pragnącemu pogłębić wiedzę z zakresu teoretycznych rozważań nad zasadami prawa wskazać należy jedyne jak dotychczas na gruncie polskiej literatury kompleksowe opracowanie monograficzne: S. Wronkowska, M. Zieliński, Z. Ziemiński, *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974”. – *Ibidem*, s. 40 przypis nr 42. Tymczasem w doktrynie teoretycznoprawnej wskazać można jeszcze kilka innych podobnych pozycji, pośród których – zwłaszcza z perspektywy opisowego i dyrektywalnego ujęcia zasad prawa (a więc także zasad procesowych) wyróżniają się dwie: M. Kordela, *Zasady prawa studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012 i G. Maroń, *Zasady Prawa pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, Poznań 2011.

⁸ Tym bardziej szkoda, że autor nie uwzględnił ujęcia zasad prawa prezentowanego przez M. Kordelę, *Zasady prawa studium...*, *op. cit.*, s. 101 i n.; *eadem*, *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 1, s. 36 i n.

obowiązywania zasady prawdy materialnej i uzasadnienia na rzecz jej wyodrębnienia jako normy (!), jednakże w żadnym z fragmentów nie odtwarza normy postępowania statuującej zasadę prawdy.

Rozdział trzeci stanowi zarys problematyki prawnoporównawczej i <międzygałęziowej>. J. Jodłowski charakteryzuje w nim zasadę prawdy materialnej w systemie *common law*, a także w odniesieniu do regulacji dotyczących Międzynarodowego Trybunału Karnego. W zakresie analizy <międzygałęziowej> poszukuje jej w ramach systemu zasad polskiego postępowania cywilnego. Zakrojone pole analizy z pozoru może wydawać się zaskakujące, już *prima vista* wyodrębnienie zasady prawdy materialnej we wskazanych trzech obszarach (zwłaszcza pierwszym i trzecim) może być dość trudne. Wątpliwości te eliminowane są poprzez kolejne punkty rozdziału III, w ramach których następuje korekta zakresu analizy. Rozdział ten w istocie poświęcony jest <nieobowiązywaniu> zasady prawdy materialnej i przyczyn tego stanu rzeczy. Jako przykład wskażmy tytuły niektórych podrozdziałów: *Przyczyny deprecjonowania zasady prawdy materialnej*, *Sprawiedliwość proceduralna jako alternatywa dla zasady prawdy materialnej*.

Tytuł rozdziału czwartego tj. *Funkcje prawa karnego a zasada prawdy materialnej* ściśle nawiązuje do podtytułu całej monografii (analiza w perspektywie funkcji prawa karnego). Jego struktura jest bardzo przejrzysta, autor w pierwszej kolejności charakteryzuje funkcje prawa karnego: ochronną, sprawiedliwościową, gwarancyjną, koncyliacyjną (kompensacyjną), następnie dokonuje ich zestawienia z zasadą prawdy materialnej. Zauważając niejednorodność tych relacji, J. Jodłowski podejmuje próbę wskazania hierarchii funkcji prawa karnego, a perspektywą tej hierarchizacji wydaje się pozostawać właśnie zasada prawdy materialnej. Ten fragment rozważań zawiera istotny walor oryginalności, choć z założenia wpisuje się w określony sposób postrzegania i hierarchizacji funkcji prawa karnego materialnego⁹, tym niemniej uwagi w nim zawarte bez wątpienia uzupełniają lukę w dotychczasowym piśmiennictwie.

Tytułacja rozdziału piątego wskazuje wprost na to, iż zamieszczona w nim analiza zasady prawdy materialnej w kontekście funkcji prawa karnego jest analizą pragmatyczną, tj. podbudowaną instrumentalnie, a jednym z jej celów jest – nie tyle woła odtworzenia wariantu aktualnie obowiązującej w polskim prawie karnym procesowym zasady prawdy i zaznaczenie jej związku z karnoprosesową zasadą legalizmu w ujęciu opisowym (a przez to podkreślenie jej związku z prawem karnym materialnym), jako pewnego elementu modelu procesu karnego – co raczej próba legitymizacji odejścia od wariantu materialnego zasady prawdy na rzecz skutecznego osiągnięcia celów (funkcji) prawa karnego zwłaszcza w kontekście konsensualizmu procesowego. Jak anonsuje tytuł rozdziału V. dotyczy on *Standardu realizacji zasady prawdy materialnej w kontekście skutecznego osiągnięcia celów (funkcji) prawa karnego*. J. Jodłowski wywody swe rozpoczyna od prezentacji bilansu korzyści i zagrożeń wynikających z ograniczenia zasady prawdy materialnej. Następnie analizę prowadzi dwutorowo, z jednej strony odnośnie przestępstw cechujących się wysoką społeczną szkodliwością czynu, a z drugiej strony, odnośnie do przestępstw cechujących się niską i średnią społeczną szkodliwością

⁹ Zob. A. Zoll, A. Wróbel, *Polskie prawo karne. Wykład części ogólnej*, Kraków 2010, s. 39 i n. Por. Ł. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015, s. 25.

czynu, każdorazowo ujmując tryby konsensualne jako ograniczenia zasady prawdy materialnej¹⁰. Rozważania wieńczy syntetyczne podsumowanie, w ramach którego autor systematyzuje przedstawione w pracy ustalenia i wnioski o charakterze ogólnym.

III. Przechodząc w tym miejscu do nakreślenia wybranych uwag o charakterze polemicznym jeszcze raz podkreślimy, iż ich źródłem jest w przeważającej mierze odrzucenie założenia przyjętego przez J. Jodłowskiego, iż w aktualnie obowiązującym stanie prawnym nadal za obowiązującą uznać należy **normę wyrażającą zasadę prawdy materialnej**¹¹. Wskazana teza wynika z odmiennego sposobu odtworzenia zasady prawdy, a ściślej uwzględniania w ramach jej ujęcia dyrektywalnego – co z pozoru może okazać się zaskakujące – innej bazy normatywnej. Punktem spornym w ramach „interpretacji” zawartości zasady prawdy jest tutaj rola art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. Odmienność ujęcia Jana Jodłowskiego względem tu prezentowanego zasadza się na tym, iż – co interesujące – przepis ten staje się dlań <pomostem> odniesienia zasady prawdy materialnej (której kodeksowym źródłem jest dla niego tylko art. 2 § 2 k.p.k.) do realizacji (zresztą podobnie jak art. 2 § 1 pkt 2 k.p.k.) funkcji prawa karnego materialnego. Myśl tę szczególnie dobitnie parafrazuje sam autor w tezach końcowych:

„[...] postrzeganie zasady prawdy materialnej jako zasady szczególnej, której przypisywana jest pozycja w stosunku do innych zasad procesowych, wynika z roli jaką odgrywa ona w realizacji celów postępowania karnego określonych w art. 2 § 1 k.p.k. (a zwłaszcza pkt 1 art. 2 § 1 k.p.k.). Analizując relację zachodzącą pomiędzy prawem karnym materialnym i procesowym, uznano iż proces karny odgrywa rolę służebną względem norm prawnomaterialnych. [...] Równocześnie uznano, iż cele postępowania karnego (art. 2 § 1 k.p.k.), co do zasady, mogą odgrywać pozytywną rolę w realizacji funkcji prawa karnego materialnego”¹².

Tymczasem wydaje się, iż art. 2 § 1 k.p.k. pełnić może rolę podwójną: raz (przy ujęciu opisowym) samoistnie programując cele procesu karnego, kształtując tym samym jego aksjologię, a dwa (przy ujęciu dyrektywalnym) samoistnie współkształtując normy

¹⁰ Sygnalizacyjne nadmienimy jedynie, iż kwestia relacji konsensualizmu procesowego do zasady prawdy materialnej w literaturze dotyczącej stanów prawnych sprzed 1 lipca 2015 r. nie była ujmowana jednolicie. Wydaje się, iż nie będzie nadużyciem dokonanie pewnej generalizacji, iż pomimo podnoszonych i zauważanych zagrożeń odnośnie możliwości naruszenia w ramach trybów konsensualnych tak zasady prawdy materialnej, jak i zasady legalizmu (szczególnie obrazowo R. Kmiecik) uznawano, iż interpretacja przepisów kształtujących instytucje o charakterze konsensualnym winna uwzględniać zarówno zasadę prawdy materialnej (w kontekście zawartych określeń <okoliczności sprawy nie budzą wątpliwości>), jak i zasadę legalizmu – tytułem przykładu zob. R. Kmiecik, *O zasadzie prawdy materialnej konsensualizm i gwarancjach procesowych osoby niewinnej*, [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak (red.), *Zasada prawdy materialnej*, Kraków 2006, s. 153 i n.; M. Rzewnicka-Rogaćka, *Legalizm i oportunizm ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego*, Warszawa 2007, s. 340 i n.; *eadem*, *Zasada legalizmu i zasada oportunistycznego*, [w:] P. Wiliński, *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego, tom II, cz. 1*, Warszawa 2014, s. 502 i n. a zwłaszcza s. 536.

¹¹ Dodajmy jeszcze, iż w związku z tym, iż polemika dotyczy założenia bazowego przyjętego przez Jana Jodłowskiego, uczciwość naukowa nakazuje odstąpić od jej rozszerzania na poszczególne tezy szczegółowe przedstawiane w recenzowanej monografii.

¹² J. Jodłowski, *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym...*, s. 423–424. Zob. także J. Jodłowski, *Zasada prawdy materialnej – obowiązek ustalenia faktów zgodnie z rzeczywistością czy dyrektywa optymalizacyjna?* [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradycyjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013, s. 533 i n.

postępowania. Jedną z takich norm jest norma wyrażająca zasadę prawdy (w ujęciu dyrektywalnym). Szczerze przyznać należy, iż w piśmiennictwie karnoprocesowym teza o dyrektywalnym ujęciu art. 2 § 1 (a zwłaszcza pkt 1) k.p.k. była wyrażana niezwykle nieśmiało, zupełnie na marginesie innych zagadnień¹³.

Podjęcie próby dyrektywalnego ujęcia zasady prawdy, tj. sprowadzenia jej do postaci normy (wyrażenia jednoznacznego językowo) nieodmiennie kieruje interpretatora ku źródłom jej wypowiedzenia. Przy deklarowanym przyjęciu instrumentów wykładni derywacyjnej (stanowiącej najbardziej zintegrowaną koncepcję wykładni w polskim prawoznawstwie¹⁴), dokonując interpretacji art. 2 § 2 k.p.k. – zgodnie z którym podstawę wszystkich rozstrzygnięć **powinny** stanowić prawdziwe ustalenia faktyczne – wskazać musimy, iż przepis ten jest przepisem **zrębowym zupełnym**¹⁵, a więc określa on nakazane zachowanie oraz precyzuje typ tego zachowania, poprzez wskazanie jego charakteru, tj. iż typem zachowania powinnego jest dokonanie czynności procesowej o charakterze imperatywnym, tj. podjęcie rozstrzygnięcia. Pośrednio, poprzez określenie typu zachowania nakazanego w przepisie tym wskazany został także adresat normy – tj. każdy podmiot, który ma kompetencję do składania imperatywnych oświadczeń procesowych – a więc organ procesu. Z przepisu tego odtworzyć możemy nadto pozostałe elementy zakresu zastosowania normy, a ściślej okoliczności, na które pośrednio wskazuje określenie <podstawę wszelkich rozstrzygnięć>. A zatem norma ta aktualizuje się zawsze wtedy, gdy organ procesu ma podjąć rozstrzygnięcie. Pozornie jednak tak odtworzona zasada procesowa nie mogłaby jeszcze zostać nazwana zasadą (tu zasadą-normą) prawdy materialnej. Norma, którą możemy odtworzyć na gruncie art. 2 § 2 k.p.k. byłaby **normą nakazującą** organom procesu karnego (w stadium jurysdykcyjnym i przygotowawczym) by podejmując rozstrzygnięcia opierały te rozstrzygnięcia (akty subsumpcji) na ustaleniach zgodnych z prawdą.

Z tej perspektywy szczególniego znaczenia nabiera debata, jaka miała miejsce w doktrynie procesu karnego, a której jednym z momentów kulminacyjnych była konferencja zorganizowana przez Katedrę Postępowania Karnego WPAiE UW r. w 2012 r. na temat zasady prawdy¹⁶, podczas której pytano o wybór koncepcji (formuły) prawdy przyjętej

¹³ Zob. np. B. Janusz-Pohl, I. Zajac-Bange, P. Karlik, *Wybrane aspekty obowiązków oskarżonego w polskim procesie karnym z perspektywy dyrektywy trafnej reakcji karnej*, [w:] T. Grzegorzcyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 138 i n..

¹⁴ M. Zieliński i inni, *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 4, s. 23 i n.; M. Zieliński, M. Zirk-Sadowski, *Klaryfikacyjność i derywacyjność w integrowaniu polskich teorii wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, z. 11, s. 99 i n.

¹⁵ Zob. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2006, s. 106. W początkowym kształcie koncepcji derywacyjnej przepis zrębowy nazywany był zasadniczym – zob. M. Zieliński, *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972, s. 53. Co do zrębowości art. 2 § 2 k.p.k. można mieć pewne wątpliwości jako, że adresat normy został w tym przepisie wskazany jedynie pośrednio. W konsekwencji wydaje się, iż można ów przepis traktować także jako przepis zrębowy niezupełny. Rozstrzygnięcie tej kwestii z punktu widzenia niniejszego wywodu nie jest istotne.

¹⁶ W dniu 11 marca 2012 r. na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego zorganizowana została przez Katedrę postępowania karnego (w ramach cyklu Wrocławskich Seminariów Karnoprocesowych) – Ogólnopolska konferencja naukowa pt. *Pojęcie, miejsce i znaczenie zasady prawdy w procesie karnym*.

na gruncie art. 2 § 2 k.p.k. tak w stanie prawnym wówczas obowiązującym, jak i projektowanym. Akcentowano, iż formuła prawdy przyjęta na gruncie art. 2 § 2 k.p.k. nie została w tym przepisie przesądzona przez ustawodawcę¹⁷, tj. ustawodawca nie wyraził pełnej treści zasady prawdy w tym przepisie. W konsekwencji uznać możemy, iż art. 2 § 2 k.p.k. jest także przepisem centralnym, co oznacza, iż z punktu widzenia syntaktycznego stanowi on przepis zrębowy zupełny, który jednak w toku wykładni musi zostać uzupełniony ze względu na rozczłonkowanie treściowe normy¹⁸. Zatem, aby odtworzyć zupełną (tak pod względem syntaktycznym, jak i treściowym) normę postępowania (normę zasadę) należy szukać przepisów ją modyfikujących treściowo (faza rekonstrukcyjna wykładni)¹⁹. Związki zasady prawdy i dyrektywy trafnej reakcji karnej są bardzo wyraźne²⁰, przepis art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. pełni zatem rolę **przepisu modyfikującego (tu nawet precyzującego) treściowo** normę, której zrab wystawia art. 2 § 2 k.p.k. **To właśnie brzmienie art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. przesądza o koncepcji prawdy preferowanej przez ustawodawcę, wyraźnie nawiązując do głównego aktu subsumpcji – wydania rozstrzygnięcia o przedmiocie procesu.**

Dawne brzmienie art. 2 § 1 pkt 1 *in principio*, zgodnie z którym – przepisy niniejszego kodeksu (także przepis art. 2 § 2 k.p.k.) mają na celu takie ukształtowanie postępowania, aby sprawca przestępstwa został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba niewinna nie poniosła tej odpowiedzialności – stanowiło wskazówkę dla interpretatora, iż przyjęta formuła prawdy to formuła materialna. Ramy art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. jednoznacznie wskazywały, iż organy procesu mają dążyć (i odnośnie tego dążenia *nota bene* słusznie J. Jodłowski przyjmuje tezę o optymalizacji)²¹ do tego by tylko

¹⁷ Zob. też J. Skorupka, *Inkwizycyjna rola sądu w postępowaniu głównym* [w:] T. Grzegorzcyk, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 531 i n. Antycypując dalszy wywód uznać należy jednak, iż do momentu zmiany art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. tj. formuła ta była przesądzona na rzecz przyjęcia klasycznej formuły prawdy – ujmowanej w wersji korespondencyjnej (koherencyjnej) – zob. P. Kardas, *Garść refleksji o standardzie rzetelnego procesu w kontekście zasady prawdy materialnej oraz konstrukcji czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym* [w:] J. Skorupka, W. Jasiński (red.), *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej. Trzebiezowice 17–19 września 2009 r.*, Warszawa 2010, s. 145 i n.

¹⁸ M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki...*, *op. cit.*, s. 118. Aby doprecyzować wywód dodać można, iż przepis art. 2 § 2 k.p.k. jest przepisem centralnym niepełnym, a więc ustawodawca zawarł w nim wszystkie elementy syntaktyczne normy, choć nie wszystkie one zostały wyrażone wprost, natomiast poza art. 2 § 2 k.p.k. ustawodawca wprowadził jeszcze inne przepisy, współkształtujące treść normy. M. Zieliński klarownie objaśnia, iż: „Zastosowanie rozczłonkowania treściowego normy w przepisach polega natomiast na tym, że poza przepisem centralnym ustawodawca wprowadził jeszcze jakieś inne przepisy (co najmniej jeden), które wpływają na treść tej normy współwyznaczając ją z przepisem centralnym. Przepisy te określamy jako modyfikujące przepis centralny (modyfikatory), który w tej sytuacji określimy jako przepis centralny niezupełny”. M. Zieliński, *loc. cit.*

¹⁹ Rozważać można także taki sposób rozumowania, w ramach którego ustalenie znaczenia zwrotu <zgodnie z prawdą> byłoby analizowane w ramach tzw. percepcyjnej fazy wykładni (zob. M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady...*, *op. cit.*, s. 327 i n.).

²⁰ Zob. uwagi W. Jasińskiego, *Model procesu karnego a efektywność...*, *op. cit.*, s. 76.

²¹ W tym kontekście wskazać można bardzo ciekawe uwagi dotyczące recepcji na gruncie polskich dogmatyk prawnych koncepcji Roberta Aleksego – zob. O. Bogucki, M. Zieliński, *Zasady prawa z perspektywy ogólnej teorii prawa*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego*, tom 1, Warszawa 2014, s. 60 i n.

winny poniósł odpowiedzialność karną, a nigdy niewinny²². Zmiana formuły art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k., iż – przepisy niniejszego kodeksu mają na celu takie ukształtowanie postępowania karnego, aby sprawca został wykryty i pociągnięty do odpowiedzialności karnej, a osoba której nie udowodniono winy nie poniosła tej odpowiedzialności – jednoznacznie zrywa z dotychczasową aksjologią (*veritas adaequatio rei et intellectus*)²³. Pomijając już problematyczności nowego ujęcia odczytywanego opisowo, tj. jako cel do zrealizowania – z przepisu tego (w kontekście art. 2 § 2 k.p.k.) jednoznacznie płynie dyrektywa skierowana do organów procesu karnego, by dążyły do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej jedynie sprawcy i jednocześnie nie dążyły do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby, której nie udowodniono winy. Nietrudno zauważyć, iż z uwagi na obowiązywanie w procesie karnym zasady domniemania niewinności i reguły *in dubio pro reo* (wzmocnionej na korzyść oskarżonego od 1 lipca 2015 r.), *de facto* w procesie karnym kwestia niepociągnięcia do odpowiedzialności karnej osoby, której nie udowodniono winy jest kwestią faktów, nie zaś powinności²⁴. Zauważmy także, iż na gruncie dawnego (sprzed 1 lipca 2015 r.) ujęcia art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. osoba sprawcy była przeciwstawiona osobie niewinnej, kategorii te zatem były wyraźnie przeciwstawne, obie wyznaczały w konkretnym procesie karnym oś podlegającej optymalizacji zasady wyznaczającej działalności organów procesu.

Oczywiste jest, iż tak w poprzednim, jak i obecnym stanie prawnym w konkretnym procesie karnym odpowiedzialności karnej nie poniesie osoba, której nie udowodniono winy. A zatem zmiana w obrębie art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. nie wpływa na zmianę rzeczywistości społecznej (procesowej), wprowadza ona natomiast zmianę w obrębie powinności organów procesu karnego. Na marginesie jedynie wskażmy, iż nakreślona przez ustawodawcę nowa dyrektywa trafnej reakcji karnej nie jest operatywna, choćby z tego względu, iż kategorie <sprawcy> i <osoby, której nie udowodniono winy> wyznaczają zbiory pozostające ze sobą w relacji krzyżowania się. Zbiór zawierający obiekty denotowane przez cechę <bycia osobą, której nie udowodniono winy> może zawierać obiekty posiadające cechę <bycia sprawcą>, albo <bycia osobą niewinną>. Sprawcą zaś może być zarówno podmiot, któremu udowodniono winę, jak i taki któremu winy nie udowodniono.

IV. Wyraźnie zatem uznać należy, iż nowa formuła art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. przyjmuje koncepcję prawdy sądowej, co do której J. Jodłowski trafnie – w ślad za T. Gizbertem-Studnickim – wskazuje, iż przyjęcie formuły prawdy sądowej może *in concreto* doprowadzić tak do oparcia ustaleń faktycznych na faktach zgodnych z obiektywną

²² Odnośnie pełnej formuły dyrektywy trafnej reakcji karnej – zob. M. Cieślak, *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, [w:] S. Waltoś (red.), M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, tom II, Kraków 2011, s. 174.

²³ J. Woleński, *Epistemologiczne aspekty środków odwoławczych*, [w:] A. Gaberle, S. Waltoś, *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Dody*, Kraków 2000, s. 74–76.

²⁴ Zob. B. Janusz-Pohl, *Teoretycznoprawne aspekty relacji pomiędzy zasadą legalizmu i kontryktoryjności*, [w:] B. Dudzik, J. Kosowski, I. Nowikowski (red.), *Zasada legalizmu w procesie karnym*, Lublin 2015, s. 172.

rzeczywistością, jak i z nią niezgodnych²⁵. Podkreślmy, iż wartością dodaną pracy Jana Jodłowskiego jest inspirowane wywodem T. Gizberta-Studnickiego, częściowo recypowanym już na grunt procesualistyki karnej przez P. Kardasa²⁶, wykorzystanie semiotycznej analizy odnośnie funkcji przydawek w zestawieniach <prawda materialna> i <prawda sądowa>. Słusznie uznaje się przydawkę <materialna> w zestawieniu <prawda materialna> za przydawkę potwierdzającą, która potwierdza zakres znaczeniowy nazwy²⁷. Chociaż zauważyć należy, iż pomimo tego, że prawda materialna znaczy tyle samo, co prawda, tak postawiona teza nie przesądza jeszcze o sposobie ukształtowania przez ustawodawcę zasady prawdy na gruncie danego systemu. Słusznie Jan Jodłowski zaakcentował, iż w zestawieniu <prawda sądowa> przydawka sądowa pełni funkcję modyfikującą, takie ujęcie eksponuje istotę prawdy sądowej jako rezultatu zastosowania określonej procedury niezależnie od jej zgodności z pozajęzykową rzeczywistością. Trafnie autor poddaje krytyce wąskie ujęcie <prawdy sądowej> jako konstrukcji przeciwnej <prawdzie materialnej> i powiązanej z szczególnymi instytucjami prawa dowodowego, np. prekluzją dowodową, wyłączeniem inicjatywy dowodowej organu jurysdykcyjnego²⁸.

V. Dyrektywne ujęcie zasady prawdy w procesie karnym – czyli ujęcie jej jako normy postępowania daje asumpt do uznania: po pierwsze, iż art. 2 k.p.k. nie pozwala w sposób jednoznaczny odtworzyć normy statuującej zasadę prawdy materialnej; po drugie, że przyjęcie określonej koncepcji prawdy jest funkcją ujęcia tzw. dyrektywy trafnej reakcji karnej; po trzecie od 1 lipca 2015 r. teza o obowiązywaniu zasady (normy) prawdy materialnej nie znajduje dostatecznego uzasadnienia, a przynajmniej jawi się jako dyskusyjna, co nie zostało w żadnym razie wyeksponowane w recenzowanej monografii. Aczkolwiek sprawa nie przedstawia się tak jednoznacznie, bowiem w uzasadnieniu do projektu zmian, które następnie uchwalone zostały jako nowela do k.p.k. i innych ustaw z 27 września 2013 r.²⁹ ustawodawca wyraźnie zadeklarował, iż wprowadzane zmiany nie podważają obowiązywania zasady prawdy materialnej³⁰. Stanowisko ustawodawcy wyrażone zostało jednak „arcy” lapidarnie. Dlatego też zweryfikować należy, czy ewentualne odstępienie od dotychczasowego paradygmatu jest uzasadnione z punktu widzenia badania egzemplifikacji zasady prawdy (materialnej). Uznać można bowiem, iż zasady prawa, w szczególności zaś zasady proceduralne, obowiązują o tyle, o ile ustawodawca w należyty sposób skonfiguruje ich egzemplifikację³¹. Sytuacja bowiem, w której ustawodawca deklaruje przyjęcie danej zasady jako obowiązującej normy danego systemu, odstępując jednak od jej wdrożenia w ramach

²⁵ Zob. T. Gizbert-Studnicki, *Prawda sądowa w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 7, s. 19.

²⁶ P. Kardas, *Zasada prawdy materialnej a kontradiktoryjność postępowania sądowego...*, *op. cit.*, s. 80 i n.

²⁷ Zob. J. Jodłowski, *op. cit.*, s. 26.

²⁸ *Ibidem*, s. 29–30.

²⁹ Dz.U. z 2013 r., poz. 1247.

³⁰ Druk Sejmowy 870, uzasadnienie s. 11. Zob. uwagi W. Jasińskiego, *Model procesu karnego a efektywność dochodzenia do prawdy...*, *op. cit.*, s. 76–77.

³¹ Zob. B. Janusz-Pohl, *Zasada udziału czynnika społecznego*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego, tom II*, Warszawa 2014, s. 14.

konkretnych rozwiązań procesowych, rodzi wątpliwości co do rzeczywistego zakresu jej obowiązywania.

Taki punkt widzenia odniesiony do zasady prawdy (materialnej) prowadzi do wniosku, iż dokonane przemodelowanie procedury karnej potwierdza tezę o nieobowiązywaniu zasady prawdy materialnej jako normy danego systemu. Podstawowym argumentem na rzecz wskazanej tezy jest zmiana w obrębie art. 167 k.p.k. odnośnie do stadium jurysdykcyjnego, przekładająca się na kształt postępowania dowodowego tak w toku postępowania głównego³², jak i odwoławczego (wespół z przepisami art. 427 § 3 i 4 k.p.k.).

Przypominając, iż adresatem zasady prawdy (niezależnie od przyjętego jej wariantu) są organy postępowania karnego, a więc także sąd karny, oraz że zasada ta wyrażona jest w postaci **normy nakazującej określonego zachowania się** (a ściślej dokonywania w określony sposób czynności konwencjonalnej) zauważmy, iż nałożenie na sąd obowiązku czynienia ustaleń faktycznych w oparciu o mające potwierdzenie w rzeczywistym przebiegu zdarzenia tezy jest niemożliwe do zrealizowania, przy jednoczesnym braku instrumentów procesowych sądu karnego w kontradiktoryjnym postępowaniu dowodowym, w ramach którego sąd pełnić ma rolę biernego i obiektywnego arbitra³³. Sąd karny zatem w świetle zmienionego art. 167 k.p.k. nie może być już gwarantem realizacji zasady prawdy materialnej, choć oczywiście winien on być jej <sojusznikiem>³⁴. Słowem badanie kierunku poszczególnych rozwiązań procesowych zmienionej procedury karnej wskazuje na *de facto* odstąpienie w ich ramach od wariantu materialnego zasady prawdy. Podkreślimy, iż Jan Jodłowski rozwiązania o silnie kontradiktoryjnej konotacji, zwłaszcza w odniesieniu do tzw. konsensualizmu procesowego, określił mianem ograniczeń zasady prawdy materialnej³⁵.

VI. Podsumowując tych kilka uwag podkreślić należy niewątpliwe walory monografii pt. *Zasada prawdy materialnej w postępowaniu karnym*, pośród których na pierwszy plan wysuwa się doskonale dobrana formuła <mariażu> prawa karnego procesowego i prawa karnego materialnego. Wydaje się, iż obecnie w perspektywie doktrynalnej mamy do czynienia nie tyle z wyodrębnieniem nauki o prawie karnym procesowym i nauki o prawie karnym materialnym, lecz swego rodzaju – wysoce niepożądaną –

³² Zob. np. A. Lach, *Zasada kontradiktoryjności w postępowaniu sądowym w procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2012, z. 5–6, s. 124 i n.; *idem*, *Dopuszczenie dowodu z urzędu w świetle nowelizacji k.p.k.*, [w:] A. Lach, A. Bułat (red.) *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014, s. 101 i n.; K. Eichstaedt, *Ograniczenia dowodowe w polskim procesie karnym i ich wpływ na dojście do prawdy*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013, s. 568 i n.

³³ Por. np. S. Zabłocki, *Nowe mechanizmy docierania do prawdy materialnej zawarte w projekcie zmian Kodeksu postępowania karnego, opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012, s.97 i n.;

³⁴ Wobec takiego stanu rzeczy doktryna sformułowała postulat uznania nowej formuły prawdy – formułą prawdy konsensualnej. Sąd bowiem tylko w ograniczonym zakresie może ingerować w wersje prezentowane i dowodzone przez strony. Zob. P. Kardas, *Zasada prawdy materialnej a kontradiktoryjność...*, *op. cit.*, s. 80 i n.

³⁵ Sygnalizowano już, że do momentu wejścia w życie noweli podejście takie mogłoby zostać uznane za zbyteń uproszczenie.

separacją tych nauk szczegółowych. Już wiele lat temu podkreślano, iż wyodrębnianie i autonomizacja dogmatyk prawniczych ma służyć pogłębieniu refleksji, nie zaś stymulowaniu wzrostu niekoherencji³⁶. Co jest szczególnie niebezpieczne wówczas, gdy przedmiotowy zakres dyscyplin pozostaje choćby częściowo tożsamy. Z tego punktu widzenia pracę Jana Jodłowskiego ocenić należy jako wzorcową. Z perspektywy założenia przyjętego przez autora recenzowanej monografii – tj. iż zasada prawdy materialnej jest zasadą obowiązującą na gruncie stanu *lege lata* w procesie karnym, przy jednoczesnym wskazaniu, iż ulega ona daleko idącym ograniczeniom – za trafny uznać należy dobór zagadnień w ramach odniesień prawnoporównawczych i <międzygałęziowych>. Założenia przyjęte przez J. Jodłowskiego silnie wzmacnia ekspozycja kontekstu konstytucyjnego zasady prawdy materialnej. Lojalnie przyznać trzeba, że zwłaszcza kontekst art. 2 Konstytucji RP staje się problematyczny przy odrzuceniu tezy o nieobowiązaniu zasady prawdy materialnej w procesie karnym. Niebagatelne znaczenie dla pozytywnego odbioru pracy ma sposób prowadzenia wywodu: jego konsekwentność, spójność i przejrzystość. Jej wartością dodaną jest także staranność językowa i umiejętne posługiwanie się językiem prawniczym, które powodują, iż czytelnik nawet wówczas, gdy przyjmuje inny punkt widzenia, z prawdziwą przyjemnością zapoznaje prezentowane w monografii tezy. Przedstawiona powyżej skromna refleksja, niezależnie od polemicznego jej zorientowania, z pewnością świadczy, iż recenzowana monografia jest pozycją w literaturze oczekiwaną i choć może o jeden moment nieco spóźnioną, to jednak zdecydowanie wartą uwagi.

BIBLIOGRAFIA

- Bogucki O., Zieliński M., *Zasady prawa z perspektywy ogólnej teorii prawa*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego*, tom I, Warszawa 2014.
- Chojniak Ł., *O zasadzie prawdy materialnej w procesie karnym w świetle Konstytucji*, „Państwo i Prawo” 2013, z. 9.
- Cieślak M., *Polska procedura karna. Podstawowe założenia teoretyczne*, [w:] S. Waltoś (red.), M. Cieślak, *Dzieła wybrane*, tom II, Kraków 2011.
- Eichstaedt K., *Ograniczenia dowodowe w polskim procesie karnym i ich wpływ na dojście do prawdy*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Gizbert-Studnicki T., *Prawda sądowa w postępowaniu cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2009, z. 7.
- Gontarski E., *Prawda w postępowaniu karnym*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Hofmański P., *Prawda materialna w kontradiktoryjnym procesie karnym?* [w:] Księga pamiątkowa ku czci Dr Ewy Weigend, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2011, t. XV.
- Hofmański P., *Zasada prawdy w postulowanym modelu procesu karnego*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Izydorzak J., *Prawda w procesie karnym*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.
- Jankowski J., *Dążenie do poznania prawdy w procesie cywilnym*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.

³⁶ Zob. Z. Ziemiński, *Metodologiczne zagadnienia...*, *op. cit.*, s. 85 i n.

- Janusz-Pohl B., Zając-Bange I., Karlik P., *Wybrane aspekty obowiązków oskarżonego w polskim procesie karnym z perspektywy dyrektywy trafnej reakcji karnej*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Janusz-Pohl B., *Teoretycznoprawne aspekty relacji pomiędzy zasadą legalizmu i kontradiktoryjności*, [w:] B. Dudzik, J. Kosowski, I. Nowikowski (red.), *Zasada legalizmu w procesie karnym*, Lublin 2015.
- Janusz-Pohl B., *Zasada udziału czynnika społecznego*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego, tom II*, Warszawa 2014.
- Jasiński W., *Model procesu karnego a efektywność dochodzenia do prawdy – uwagi na tle projektu nowelizacji kodeksu postępowania karnego*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Jaśkiewicz J., *Prawda jako przypadek praktyki. Uwagi na marginesie zasady prawdy obiektywnej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.
- Jodłowski J., *Wpływ ograniczenia inicjatywy dowodowej sądu na realizację zasady prawdy materialnej w postępowaniu karnym*, „Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych” 2012, nr 2.
- Jodłowski J., *Zasada prawdy materialnej – obowiązek ustalenia faktów zgodnie z rzeczywistością czy dyrektywa optymalizacyjna?* [w:] P. Wiliński (red.), *Kontradiktoryjność w polskim procesie karnym*, Warszawa 2013.
- Kardas P., *Garść refleksji o standardzie rzetelnego procesu w kontekście zasady prawdy materialnej oraz konstrukcji czynności sądowych w postępowaniu przygotowawczym*, [w:] J. Skorupka, W. Jasiński (red.), *Rzetelny proces karny. Materiały konferencji naukowej. Trzebiezowice 17–19 września 2009 r.*, Warszawa 2010.
- Kardas P., *Zasada prawdy materialnej a kontradiktoryjność postępowania dowodowego. Przeciwstawne czy komplementarne zasady procesu ?* [w:] J. Giezek, A. Malicki (red.), *Adwokatura jako uczestnik procesu legislacyjnego*, Warszawa 2012;
- Kmieciak R., *O zasadzie prawdy materialnej konsensualizmie i gwarancjach procesowych osoby niewinnej*, [w:] Z. Sobolewski, G. Artymiak (red.), *Zasada prawdy materialnej*, Kraków 2006.
- Kordela M., *Możliwość konstruowania ogólnej teorii zasad prawa. Uwagi do koncepcji Roberta Alexy’ego*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2007, z. 2.
- Kordela M., *Zasady prawa jako normatywna postać wartości*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2006, z. 1, s. 36 i n.
- Kordela M., *Zasady prawa studium teoretycznoprawne*, Poznań 2012.
- Kordela M., *Zasady prawa w ujęciu opisowym. Próba reinterpretacji*, [w:] S. Czepita, A. Choduń, *W poszukiwaniu dobra wspólnego. Księga jubileuszowa Profesora Macieja Zielińskiego*, Szczecin 2010.
- Korycka M., *Teoria zasad prawnych Roberta Alexy’ego*, „Archiwum Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej” 2010, nr 1.
- Kowalewska-Borys E., *Aksjologiczne znaczenie prawdy materialnej w polskim modelu procesu karnego*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Krok M., *Realizacja zasady prawdy w postępowaniu cywilnym, a ciężar dowodu i ciężar argumentacji*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.
- Lach A., *Zasada kontradiktoryjności w postępowaniu sądowym w procesie karnym de lege lata i de lege ferenda*, „Palestra” 2012, z. 5–6.
- Lach, *Dopuszczenie dowodu z urzędu w świetle nowelizacji k.p.k.*, [w:] A. Lach, A. Bułat (red.), *Postępowanie dowodowe w świetle nowelizacji Kodeksu postępowania karnego*, Toruń 2014.
- Łukowski Ł., *Doctrina multiplex, veritas una*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.

- Łukowski Ł., Żukowski P., *Zasady tzw. „prawdy materialnej” i „Prawdy formalnej”. Analiza logiczno-filozoficzna i przeglądowa*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.
- Majewski J., *Uwagi o przewidywanym wpływie projektowanych zmian w przepisach o postępowaniu jurysdykcyjnym na możliwość realizacji zasady prawdy materialnej*, [w:] J. Giezek, A. Malicki (red.), *Adwokatura jako uczestnik procesu legislacyjnego*. Warszawa 2012.
- Maroń G., *Zasady Prawa pojmowanie i typologie a rola w wykładni prawa i orzecznictwie konstytucyjnym*, Poznań 2011.
- Płóciennik W., *Zasada prawdy materialnej de lege lata i de lege ferenda*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012.
- Pohl Ł., *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, Warszawa 2015.
- Przygucki P., *Prawda materialna w procesie karnym w perspektywie projektowanych zmian k.p.k.*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Iuridica” 2014, nr 73.
- Rzewnicka-Rogacka M., *Wokół dogmatów współczesnego postępowania karnego. Próba ich zdefiniowania*, [w:] J. Skorupka, I. Hayduk-Hwarylak, *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego. Z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2010.
- Rzewnicka-Rogacka M., *Legalizm i oportunistyczny ścigania przestępstw w świetle współczesnych przeobrażeń procesu karnego*, Warszawa 2007, s. 340 i n.; *idem*, *Zasada legalizmu i zasada oportunistycznego*, [w:] P. Wiliński, *Zasady procesu karnego. System Prawa Karnego Procesowego, tom II, cz. 1*, Warszawa 2014.
- Skorupka J., *Inkwizycyjna rola sądu w postępowaniu głównym*, [w:] T. Grzegorzczak, J. Izydorczyk, R. Olszewski, *Z problematyki funkcji procesu karnego*, Warszawa 2013.
- Skorupka J., *Paradygmat współczesnego procesu karnego – próba ujęcia*, [w:] J. Skorupka, I. Hayduk-Hwarylak, *Współczesne tendencje w rozwoju procesu karnego. Z perspektywy dogmatyki oraz teorii i filozofii prawa*, Warszawa 2010.
- Skorupka J., *Zasada prawdy materialnej w projekcie noweli kodeksu postępowania karnego opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] P. Kardas, W. Wróbel, T. Sroka, *Państwo prawa i prawo karne. Księga Jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, Warszawa 2012.
- Steinborn S., *Aksjologiczne uwarunkowania ograniczeń w dochodzeniu do prawdy materialnej w procesie karnym*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Tęcza-Paciorek A., *Zasad domniemania niewinności w polskim procesie karnym*, Warszawa 2012.
- Tomczyk A., *Zasada prawdy materialnej w obowiązującym Kodeksie postępowania karnego oraz w świetle propozycji nowelizacji Komisji Kodyfikacyjnej i jej znaczenie dla dokonywania wykładni*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012.
- Waltoś S., P. Hofmański, *Proces karny. Zarys systemu*, Warszawa 2013.
- Waltoś S., *Zasada prawdy materialnej*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady Procesu Karnego. System Prawa Karnego Procesowego, tom II, cz. 1*, Warszawa 2014.
- Wiliński P., *Konstytucyjne podstawy zasady prawdy materialnej pomiędzy karnoprosesowymi a konstytucyjnymi koncepcjami ujęcia prawdy*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Woleński J., *Epistemologiczne aspekty środków odwoławczych*, [w:] A. Gaberle, S. Waltoś, *Środki zaskarżenia w procesie karnym. Księga pamiątkowa ku czci Profesora Zbigniewa Dody*, Kraków 2000.
- Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *„Zasady prawa” w perspektywie teorii prawa i szczegółowych nauk prawnych*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 1974, z. 2.

- Wronkowska S., Zieliński M., Ziemiński Z., *Zasady prawa. Zagadnienia podstawowe*, Warszawa 1974.
- Zabłocki S., *Nowe mechanizmy docierania do prawdy materialnej zawarte w projekcie zmian Kodeksu postępowania karnego, opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012.
- Zabłocki Z., *Nowe mechanizmy docierania do prawdy materialnej zawarte w projekcie zmian Kodeksu postępowania karnego, opracowanego przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa Karnego*, [w:] J. Godyń, M. Hudzik, L.K. Paprzycki, *Współczesne wyzwania prawa i procesu karnego*, Warszawa 2012.
- Zajadło J., *Teoretyczno- i filozoficzno-prawne pojęcie prawdy*, [w:] J. Skorupka i K. Kremens (red.), *Pojęcie, miejsce i znaczenie prawdy w procesie karnym*, Wrocław 2013.
- Zieliński M., Bogucki O., Choduń A., Czepita S., Kanarek B., Munczewski A., *Zintegrowanie polskich koncepcji wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2009, z. 4.
- Zieliński A., Bogucki O., *Koncepcja zasad i reguł prawnych R. Alexy’ego jako koncepcja nieadekwatna do polskiej kultury prawnej*, [w:] P. Wiliński (red.), *Zasady Procesu Karnego. System Prawa Karnego Procesowego*, tom II, cz. 1, Warszawa 2014.
- Zieliński M., *Interpretacja jako proces dekodowania tekstu prawnego*, Poznań 1972.
- Zieliński M., Zirk-Sadowski M., *Klaryfikacyjność i derywacyjność w integrowaniu polskich teorii wykładni prawa*, „Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny” 2011, z. 11.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2006.
- Ziemiński Z., *Metodologiczne zagadnienia prawoznawstwa*, Warszawa 1974.
- Zoll A., Wróbel A., *Polskie prawo karne. Wykład części ogólnej*, Kraków 2010.

UWAGI NA MARGINESIE KSIĄŻKI JANA JODŁOWSKIEGO
„ZASADY PRAWDY MATERIALNEJ W POSTĘPOWANIU KARNYM.
ANALIZA W PERSPEKTYWIE FUNKCJI PRAWA KARNEGO” WARSZAWA 2015

Streszczenie

Niniejszy szkic przedstawia dyrektywne ujęcie zasady prawdy w procesie karnym i został zainspirowany pracą Jana Jodłowskiego dedykowaną zasadzie prawdy materialnej odniesionej do instytucji konsensualnych. Zwrócono uwagę na ścisły związek zasady prawdy i dyrektywy trafnej reakcji karnej, w ramach którego ta ostatnia przesądza o przyjętej przez ustawodawcę formule zasady prawdy, a ściślej precyzuje epistemologiczny wariant poznania w procesie karnym. Przedstawione refleksje krytyczne odnoszą się do wyznaczonego przez ustawodawcę kształtu zasady prawdy, przyjętej w ramach nowelizacji do k.p.k., która obowiązywała od 1 lipca 2015 r. do 15 kwietnia 2016 r., należy zauważyć, iż niektóre wskazane w tym artykule sugestie zostały już przez ustawodawcę uwzględnione przed jego publikacją, wobec zmiany art. 2 § 1 pkt 1 k.p.k. ustawą z dnia 11 marca 2016 r. Jednak szereg naszkicowanych kwestii ma charakter niezależny od aktualnie obowiązującego kształtu regulacji, a zaprezentowana metoda odtworzenia dyrektywalnego ujęcia zasady prawdy może być przydatna także w płaszczyźnie możliwych kierunków jej zmian w przyszłości.

Słowa kluczowe: *zasada prawdy, trafna reakcja karna, konsensualizm, prawda materialna, zasady procesowe, zasady w ujęciu dyrektywalnym, zasady w ujęciu opisowym, cele procesu karnego, aksjologia procesu karnego*

COMMENTS ON THE BOOK PRINCIPLES OF OBJECTIVE TRUTH IN CRIMINAL PROCEEDING: ANALYSIS FROM THE PERSPECTIVE OF CRIMINAL LAW FUNCTION, WARSZAWA 2015

Summary

The article presents a prescriptive aspect of the principle of truth in a criminal trial and has been inspired by Jan Jodłowski's work devoted to the principle of objective truth referred to consensual institutions. The author highlights a strict link between the principle of truth and a directive of an adequate penal response within which the latter decides on the formula of the principle of truth adopted by the legislator, i.e. thoroughly defines epistemological variant of cognition in a trial. The critical reflections presented in the article refer to the form of the principle of truth set and adopted by the legislator in the amendment to the Criminal Procedure Code that was in force from 1 July 2015 till 15 April 2016. It must be noticed that some suggestions discussed in the article had been taken into account before its publication because of the change of Article 2 § 1 (1) CPC introduced by the Act of 11 March 2016. However, a series of the discussed issues is independent of the regulations presently in force and the presented method of reconstructing a prescriptive aspect of the principle of truth may be also useful for possible changes in the future.

Key words: *principle of truth, adequate penal response, consensual approach, objective truth, trial rules, prescriptive aspect of principles, descriptive aspect of principles, trial aim, criminal trial axiology*